

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

ОЛЕГ ПУШКАР

**РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ:
ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ, ТЕОРЕТИЧНІ
ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ**

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ–2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 11 від 27.06.2025)*

Рецензенти:

Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Поліського національного університету;

Дегтяр О. А., д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Пушкар О. А.

П94 Розвиток державної інформаційної політики України: практичні механізми, теоретичні та методологічні підходи: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 460 с.

ISBN 978-966-667-922-5

Монографія присвячена комплексному дослідженню теоретичних, методологічних та практичних аспектів формування і реалізації державної інформаційної політики в умовах сучасних глобалізаційних викликів та національної безпеки. Розглянуто глобальний і регіональний виміри розвитку інформаційного простору, роль інформаційних ресурсів та органів управління в системі державної політики, а також специфіку їх взаємодії у цифрову добу.

У центрі уваги перебувають функціонально-організаційні засади інформаційної політики, включно із захистом персональних даних, забезпеченням інформаційної безпеки та модернізацією політичної системи. Значна увага приділена правовим механізмам регулювання інформаційної сфери, впливу цифрових технологій, розвитку цифрової демократії та подоланню викликів дезінформації і маніпуляцій у цифровому середовищі.

Окремий розділ присвячений оцінці ефективності реалізації державної інформаційної політики в Україні, зокрема у сфері кібербезпеки, цифрової трансформації та уніфікації законодавства із європейськими стандартами. Важливим напрямом дослідження є аналіз європейського досвіду, партнерства з ЄС та формування єдиного цифрового ринку.

Монографія також висвітлює гуманітарні механізми реалізації інформаційної політики, включно з формуванням політичної культури, інформаційним здоров'ям суспільства та специфікою діяльності органів влади у сучасних мегаполісах.

Видання стане корисним для науковців, державних службовців, політиків, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами інформаційної політики і безпеки.

УДК 351.746:316.77-049.5](477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Рівні інформаційного простору у контексті державної інформаційної політики.....	10
1.2. Роль інформаційного ресурсу в реалізації державної інформаційної політики.....	16
1.3. Інформаційна політика територіальних органів управління у системі державної інформаційної політики.....	25
1.4. Глобальний контекст формування та розвитку інформаційної політики сучасної держави	34
2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	
2.1. Державна політика захисту інформаційних ресурсів.....	50
2.2. Державна інформаційна політика в умовах модернізації політичної системи	57
2.3. Політика захисту персональних даних у контексті глобальної інформатизації	64
2.4. Особливості інформаційної безпеки у процесі реалізації державної інформаційної політики	76
3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
3.1. Поняття інформаційного суспільства та інформаційного простору як об'єктів державної інформаційної політики	86
3.2. Роль інформаційних технологій у формуванні державної інформаційної політики.....	92
3.3. Інформація як ключовий об'єкт національної політики безпеки.....	100
3.4. Адміністративно-правове регулювання інформаційної безпеки в аспекті державної інформаційної політики.....	118
3.5. Інформаційна безпека та політика в умовах глобалізації віртуальної реальності	126

4. ПРИНЦИПИ СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

- 4.1. Принцип єдності свободи та відповідальності у реалізації державної інформаційної політики 136
- 4.2. Участь громадянського суспільства та ЗМІ у реалізації інформаційної політики..... 145
- 4.3. Формування державної інформаційної політики в розвиненому інформаційному суспільстві 158
- 4.4. Протидія дезінформації та маніпуляціям у цифровому середовищі 167

5. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

- 5.1. Аналіз ефективності здійснення державної інформаційної політики в Україні 180
- 5.2. Ризики цифрової трансформації: кібербезпека, цифрова нерівність, захист персональних даних 198
- 5.3. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної політики в контексті інформаційної безпеки 208
- 5.4. Особливості державної інформаційної політики у світлі формування єдиного інформаційного простору 215

6. УМОВИ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

- 6.1. Державна інформаційна політика в умовах формування ринку інформаційних ресурсів..... 226
- 6.2. Державна інформаційна політика в умовах використання цифрових технологій 234
- 6.3. Розвиток цифрової демократії як умова формування інформаційного простору 240
- 6.4. Проблеми формування та реалізації інформаційної політики в Україні 253

7. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	
7.1. Концептуальна модель модернізаційної трансформації державно-управлінських механізмів реалізації інформаційної політики України в умовах використання цифрових технологій	272
7.2. Механізми формування та реалізації інформаційної політики в Україні	279
7.3. Державна концепція удосконалення інформаційної політики України у поствоєнний період	295
7.4. Удосконалення роботи державних органів влади у сфері реалізації інформаційної політики	306
8. ВИКОРИСТАННЯ КРАЩИХ ПРАКТИК ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
8.1. Державна інформаційна політика країн Європейського Союзу	318
8.2. Уніфікація національного законодавства з європейськими стандартами у сфері інформаційної політики	339
8.3. Формування єдиного цифрового ринку між Україною та ЄС	350
8.4. Партнерство з ЄС у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки у контексті європейської інтеграції України	361
9. ГУМАНІТАРНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	
9.1. Інформаційне здоров'я суспільства як об'єкт державної інформаційної політики	374
9.2. Державна інформаційна політика у формуванні політичної культури українського суспільства	382
9.3. Інформаційна політика органів виконавчої влади сучасного мегаполісу	389
ВИСНОВКИ	395
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	397
ДОДАТОК	442

ВСТУП

У сучасному світі інформація стала одним із найважливіших стратегічних ресурсів, що визначає рівень розвитку держав, їхню конкурентоспроможність, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, а також ефективність функціонування суспільних інститутів. Глобальні процеси цифровізації, поява новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та формування глобального інформаційного простору привели до того, що управління інформаційною сферою стало пріоритетним завданням державної політики. Для України, яка перебуває у стані активних трансформаційних процесів і водночас стикається з гібридними загрозами та воєнними викликами, питання розбудови ефективної державної інформаційної політики є надзвичайно актуальним.

Становлення інформаційного суспільства супроводжується не лише розширенням можливостей для розвитку економіки, освіти, науки та культури, а й зростанням ризиків, пов'язаних із поширенням дезінформації, кіберзлочинністю, порушенням інформаційної безпеки та цифровою нерівністю. В умовах євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває уніфікація національної інформаційної політики з європейськими стандартами, що передбачає не лише модернізацію законодавчої та інституційної бази, а й формування нової політичної культури взаємодії держави та суспільства у сфері інформаційних відносин.

Проблематика державної інформаційної політики активно досліджується у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Однак значна частина досліджень має фрагментарний характер, зосереджується на окремих аспектах — правовому регулюванні, питаннях кібербезпеки, розвитку електронного врядування чи медіакомунікацій. Комплексний підхід до вивчення інформаційної політики, що охоплює і глобальні, і національні виміри, поєднує функціонально-організаційні, методологічні та гуманітарні засади, залишається актуальним завданням сучасної науки державного управління.

У цьому контексті монографія є важливим внеском у формування науково-методологічного підґрунтя для розбудови ефективної національної стратегії в інформаційній сфері. У монографії здійснено системний аналіз ключових складових державної інформаційної

політики: від глобального контексту її розвитку до оцінки результативності українських практик та визначення шляхів їх вдосконалення.

Мета монографії полягає у комплексному дослідженні процесів формування й реалізації державної інформаційної політики України, виявленні проблем та суперечностей, що перешкоджають її ефективності, а також у розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного управління в цій сфері.

Особливістю дослідження є поєднання різних підходів — теоретико-методологічного, функціонально-правового та практично-управлінського. Такий міждисциплінарний характер дає змогу охопити всі ключові складові державної інформаційної політики та розкрити її як багаторівневу систему.

Наукова новизна монографії полягає у запропонованій концептуальній моделі модернізаційної трансформації державних механізмів управління інформаційною сферою, яка враховує умови цифровізації, виклики глобальної безпеки та перспективи європейської інтеграції України. Важливим є також авторський підхід до визначення гуманітарних механізмів реалізації інформаційної політики, що відкриває новий вимір для подальших досліджень.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів при формуванні нормативно-правових актів, стратегічних документів та програм у сфері інформаційної політики та безпеки. Крім того, монографія може бути корисною для підготовки державних службовців, політиків, експертів у сфері інформаційних технологій, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти.

Отже, представлене дослідження спрямоване на комплексне осмислення теоретичних та практичних засад державної інформаційної політики, визначення її стратегічних пріоритетів і пошук ефективних механізмів реалізації. Його результати сприятимуть розвитку наукової бази державного управління та підвищенню ефективності діяльності органів влади у сфері інформаційної політики.

**ГЛОБАЛЬНИЙ
ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ
КОНТЕКСТИ ДЕРЖАВНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

1.1. Рівні інформаційного простору у контексті державної інформаційної політики

У соціальних системах існує складна структура просторово-часових відносин. Про соціальний простір можна говорити як про певне ставлення людини до світу, історично обумовленого особливостями людської діяльності та практики у вигляді створеної людиною інфраструктури, освоєних надр та територій — усього того, що в сукупності стало життєвим простором людини.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій, а також широке використання інтернету поряд із фінансовою, торговельною та транспортною діяльністю є не лише основним об'єктом глобалізації, а й певним каталізатором поширення глобалізації. У процесі глобалізації та розвитку інформаційного суспільства зростає роль інформаційного простору.

На початку XIX століття ідея розвитку світового простору набула більш інтенсивного поширення у зв'язку з розвитком ринкової цивілізації обміну. Ще одним фактором глобалізації інформації став розвиток мережі інтернет, що збільшило кількість виробленої, споживаної інформації, яка зберігається, і прискорило інформаційні процеси. Дослідники визнають існування окремих складових єдиного інформаційного простору, «органічне поєднання окремих структур інформаційного простору в одному стрункому цілому» [335], яке розуміється як архітектоніка. Архітектоніку найчастіше розуміють як цілісну побудову художнього твору, але якщо дослідники визнають необхідність «побудови» інформаційного простору, то може існувати і його розподіл на складові чи рівні.

Існує розподіл інформації на рівні залежно від значущості інформації, аналогічний розподіл можна провести для інформаційного простору, де кожному типу інформації відповідатиме свій рівень. Ми розглянемо найзагальніші рівні.

Глобальний інформаційний простір — рівень, у якому циркулює планетарна глобальна інформація. Глобальний простір має на увазі «сукупність інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, що дозволяє на основі єдиних принципів та за загальними правилами забезпечувати безпечну інформаційну взаємодію держав,

1.1. Рівні інформаційного простору у контексті державної інформаційної політики

організацій та громадян за їх рівнодоступності до відкритих інформаційних ресурсів, а також максимально повне задоволення їх інформаційних потреб при збереженні міжнародних інтересів» [228]. Звідси випливає, що інформаційний простір включає не лише власне інформацію, а й технічні засоби, які роблять комунікацію можливою у глобальному світовому просторі.

У 2000 р. лідерами країн Великої вісімки прийнято Окінавську хартію глобального інформаційного суспільства, в якій заявлено: «Всі люди повсюдно, без винятку, повинні мати можливість користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства. Стійкість глобального інформаційного суспільства ґрунтується на стимулюючих розвиток людини демократичних цінностях, таких як вільний обмін інформацією та знаннями, взаємна толерантність та повага до особливостей інших людей...» [206]. Цією заявою вони підтверджують свою відданість принципу участі у процесі глобалізації інформаційного простору.

У єдиний інформаційний простір включено сукупність баз та банків даних, технологій їх створення, наповнення та використання, інформаційно-телекомунікаційних систем та мереж. Єдність у такій досить розрізненій системі має забезпечувати загальні для всіх принципи та правила функціонування. Тоді можлива інформаційна взаємодія організацій та громадян для повного, адекватного та своєчасного задоволення їхніх інформаційних потреб.

Досить широке тлумачення інформаційного простору, яке можна застосувати і до єдиного інформаційного простору, і до геополітичних кордонів, і до внутрішніх локальних кордонів, навіть до окремих одиниць виробництва інформації, — це простір, у якому створюється, споживається та переміщується інформація. Інше визначення пов'язує інформаційний простір з технологіями — це «сукупність інформаційних ресурсів та інфраструктур, які становлять державні та міждержавні комп'ютерні мережі, телекомунікаційні системи та мережі загального користування, інші транскордонні канали передачі інформації» [6].

Наступний рівень — макрорівень інформаційного простору. Тут розглядається сукупність інформаційних потоків усередині країни та технологічних засобів роботи з інформацією. У країні також можна відзначити важливість національної телекомунікаційної мережі країни у формуванні макрорівня. Вона повинна об'єднувати різні локальні мережі, системи та комплекси засобів зв'язку, забезпечуючи

1. ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

тим самим доступ населення до необхідних інформаційних ресурсів, розподілених по всій країні, та забезпечувати оперативний обмін інформацією. Інформаційний простір лише на рівні окремої держави — поняття як міждисциплінарне (філософія, соціологія, кібернетика тощо), а й у певних офіційних державних документах. Акцент робиться на технологічному боці того, що формує інформаційний простір. Цьому поняттю надається матеріальний, суб'єктно-об'єктний опис — це інформація, представлена у вигляді баз даних, якими можуть користуватися громадяни. Ця характеристика належить до засобів масової інформації, оскільки вони, будучи чітко організованою структурою, як основною діяльністю займаються збором інформації, її обробкою та масовим поширенням.

Наступним рівнем інформаційного простору є те, що можна назвати інформаційним простором регіону. «Поняття «регіональний простір» та «інформаційний простір» (ІП) останнім часом дуже широко використовуються представниками різних сфер діяльності. Суть визначення «регіональний інформаційний простір» стає зрозумілою зі складових його понять. Незважаючи на те, що самі засоби масової інформації повинні регулюватися ринком, ми розглядаємо регіональний інформаційний простір з погляду регіону як геополітичного утворення, на який істотно впливає політика органів влади та місцевого самоврядування, а ЗМІ є одним із засобів поширення цілей та завдань цієї політики.

Під єдністю інформаційного простору мається на увазі «наявність у будь-якій точці країни інформаційного поля такої щільності, яка дає можливість кожному (саме кожному) отримати всю необхідну та достатню інформацію для адекватної, що відповідає всім його інформаційним потребам, орієнтації у реаліях життя — регіону, країни, світу (можна й у зворотному порядку: світу, країни, регіону), для вироблення думок, поглядів, позицій, які б забезпечували достатні підстави прийняття правильних рішень» [3]. Це визначення цілком може бути визначенням регіонального інформаційного простору.

Тож під регіональним інформаційним простором ми в нашому дослідженні розумітимемо простір, обмежений єдністю економічних та соціально-політичних інтересів у межах території суб'єкта країни, в якому створюється, переміщується та споживається інформація. Це цілеспрямовано споживана інформація, тому для регіонального інформаційного простору істотним буде і географічна та політична

1.1. Рівні інформаційного простору у контексті державної інформаційної політики

ознака, й ознака спільності інтересів аудиторії, і навіть спільності каналів — джерел інформації, тобто регіональних засобів.

Інформаційний простір нерозривно пов'язаний з інформаційними потребами та інтересами представників соціуму. Інформаційні потреби людей задовольняють різноманітні засоби масової інформації, вони формують ці інформаційні потреби, управляють частиною масово-інформаційних потоків. Тож ЗМІ є засобом наповнення інформаційного простору. На регіональному рівні мережні засоби масової інформації міцно ввійшли до регіонального інформаційного простору.

Про інформаційний простір пишуть таке: «При осмисленні діяльності та ефектів сучасні медіадослідники часто спираються на поняття і соціальної, і просторової природи: для того, щоб вбудувати медіа в реальне життя конкретних людей, необхідно розуміти місце їх виходу, область та можливості розповсюдження, географічний і навіть геополітичний аспект інформаційної повістки, аудиторні фактори — густота населення, мультикультурність, багатоетнічність, різномовність» [228].

«Побудова інформаційного простору та інформаційного суспільства неможлива без створення в регіонах інформаційної інфраструктури, ключовим елементом якої є інформаційні ресурси та установи, що забезпечують їх зберігання, трансляцію та надання користувачам» [335]. До таких установ можна віднести і архіви та бібліотеки, і структури, що відповідають за збирання та розповсюдження масової інформації, у тому числі в мережі інтернет: традиційні та мережеві засоби масової інформації.

Також дослідники відзначають «поширення «віртуальності» поняття «регіональний інформаційний простір», та й регіонального простору загалом» [6], що означає символічність меж інформаційного простору, інформаційних процесів та обміну інформацією. Стирання інформаційних кордонів сприяє розвитку мережі інтернет та мережевих засобів масової інформації. Регіональний інформаційний простір, який представлений різними на кшталт (друковані, електронні), формою власності засобами масової інформації, також активно використовує для поширення масової інформації мережу інтернет.

«Основою вивчення інформаційного простору можуть бути будь-які географічні одиниці, світоглядні постулати, традиційні переконання та сфери людської діяльності» [335]. Отже, інформаційний

1. ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

простір можна визначити, ґрунтуючись не лише на політичних межах регіону, а й на тих спільних інформаційних інтересах, які неминуче існують у мешканців кожного регіону. Для органів місцевого самоврядування важливо хоча б частково впливати на інформаційні потоки, що циркулюють в інформаційному просторі, та керувати ними у своїх цілях.

Не можна залишити без уваги таке поняття, як глобалізація масової інформації. Глобалізація — складний, дуалістичний процес, який у всіх сферах відбувається зі своїми особливостями. Так, низка галузей, у тому числі й масова інформація, зіткнулися з парадоксом: «що сильніша глобалізація, то затребуванішою виявляється різноманітна локальна специфіка» [228]. Так виникає таке явище, як глокалізм. Цей термін «характеризує собою стратегію поєднання глобальних та локальних інтересів та орієнтацій» [228]. Близьким за значенням до глокалізації є «новий регіоналізм».

У процесі глокалізації зростає роль місцевостей, міст, районів, посилення уваги місцевої самобутності, головними учасниками стають окремі території, міста. Процесу глокалізації відповідає розвиток локальних, місцевих (регіональних, міських тощо) інтернет-ЗМІ. Глокалізація засобів сприяє самоідентифікації місцевої аудиторії, інтерес до місцевих, найчастіше побутових, проблем, «у такий спосіб особистість свідомо чи інстинктивно захищає і обстоює свою неповторність. І місцеві ЗМІ, як ніякі інші, здатні допомогти цьому» [206].

Глокалізація стала одним із факторів виникнення так званих гіперлокальних ЗМІ — місцеві, локальні засоби масової інформації, для яких характерна невелика територія поширення та сильний зв'язок з аудиторією, яка має бути основним джерелом та споживачем новин. Трактуювання поняття «гіперлокальні медіа» досі залишаються досить розмитими. Зараховують до гіперлокальних медіа переважно публічні групи у соціальних мережах. «...Зростання популярності соціальних мереж як джерела інформації сприяє появі в регіонах альтернативних міських медіа публічних сторінок у соціальних мережах (далі — «паблік»). Такі гіперлокальні медіа, як правило, є некомерційними ініціативами місцевих жителів...» [335] і припускають, що вони є важливим каналом комунікації між владою та людьми. «Гіперлокальний ЗМІ саме є частиною того, що відбувається», «самі видання є такою зв'язкою — сайт плюс газета. Вони всі однакові, всі вони розроблені в штаб-квартирі», «стандартна тема — конкурс-фотографія «Краща кішечка», «серйозніші теми

1.1. Рівні інформаційного простору у контексті державної інформаційної політики

гіперлокальні медіа не цікавить», «це газета, яка робиться разом» [335].

Гіперлокальні засоби масової інформації можуть виникнути в інформаційному просторі регіону з проєктів, що вирости з напів-професійних блогів, до створення локальних підрозділів великих медіахолдингів. Об'єднує їх обмежена локальна аудиторія, локальний контент, участь аудиторії у створенні контенту та використання інтернету як основного майданчика поширення масової інформації.

З одного боку, гіперлокальні медіа розвивають локальний інформаційний простір, з іншого, саме їхнє існування є свідченням демасифікації суспільства, соціального роз'єднання (інформаційні інтереси обмежуються подіями місцевого масштабу), соціальною ізоляцією індивідів у масштабах суспільства (мешканців одного регіону).

Отже, існує єдиний інформаційний простір, в якому можна виділити окремі рівні: глобальний інформаційний простір; інформаційний простір країни; регіональний інформаційний простір; інформаційний простір конкретної локації (місто, район, громада).